



دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی

سال پانزدهم، شماره ۴۹
بهار ۱۳۹۴، صفحات ۱۸۷-۱۶۹

سیامک آزادی^۱
محمد شریعتمداری^۲

تدوین و اولویت بندی استراتژی های توسعه اکوتوریسم با استفاده از مدل SWOT و روش منطق شهودی در استان کرمانشاه

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۰۸

چکیده

اکوتوریسم همواره به عنوان یکی از انواع پرجاذبه گردشگری شناخته شده و با توجه به آن که نسبت به سایر حوضه های گردشگری نیازمندی کمتری را به سرمایه گذاری داراست، توجه بسیاری از کارشناسان و مدیران را به خود جلب کرده است. با توجه به وجود پتانسیل های طبیعی قابل توجه و تنوع اقلیم در استان کرمانشاه و نیز ضرورت برنامه ریزی راهبردی در این حوضه، هدف اصلی مطالعه حاضر تدوین استراتژی های توسعه اکوتوریسم در استان کرمانشاه با بهره گیری از مدل SWOT و روش منطق شهودی می باشد. از روش SWOT برای استخراج استراتژی های ممکن، با توجه به عوامل داخلی و خارجی، استفاده شده و برای اولویت بندی و گزینش استراتژی های برتر، با در نظرگیری مشکل عدم دسترسی کامل به اطلاعات، از روش منطق شهودی بهره گرفته شده است. در نهایت دو استراتژی واگذاری مدیریت و بهره برداری از مناطق شناسایی شده اکوتوریسم به بخش خصوصی و برنامه ریزی به منظور ایجاد تورهای تلفیقی اکوتوریسم و سایر حوضه های اولویت دار گردشگری در استان به عنوان استراتژی های اولویت دار توسعه اکوتوریسم برگزیده شده اند.

کلید واژه ها: اکوتوریسم، برنامه ریزی راهبردی، مدل SWOT، روش منطق شهودی، استان کرمانشاه.

E-mail: Azadi.jdk@gmail.com

۱- عضو هیات علمی پژوهشکده توسعه کالبدی، جهاد دانشگاهی استان کرمانشاه.

E-mail: M.shariatmadari@modares.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری مهندسی صنایع، دانشگاه تربیت مدرس.

مقدمه

گردشگری یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های عصر حاضر است که زندگی بشر امروزی را با اعمال تغییراتی در اوضاع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دگرگون نموده است. در سراسر جهان گردشگری به‌عنوان یک ابزار جهت کسب منافع اقتصادی برای یک کشور یا منطقه‌ای خاص مورد توجه قرار گرفته است (اکلس^۳، ۱۹۹۵: ۲۱). امروزه گردشگری به اندازه‌ای در توسعه اقتصادی-اجتماعی کشورها اهمیت پیدا کرده که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهادند (شاو^۴، ۲۰۰۴: ۵۰۰) و از آن به‌عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند.

براساس آمار سازمان جهانی گردشگری^۵ در سال ۲۰۱۰ از هر ۱۲/۳ شغل در سراسر دنیا یک شغل مربوط به صنعت گردشگری بوده و این حوضه ۸/۱ درصد از کل مشاغل جهان را به خود اختصاص داده است (دبلیو.تی.۶، ۲۰۱۰: ۱۷). از سوی دیگر بر اساس گزارش سازمان جهانی گردشگری در سال ۲۰۱۱، رشد حدود ۴/۶ درصدی گردشگران جهان نسبت به سال ۲۰۱۰ آن هم علی‌رغم بحران اقتصادی اروپا و نیز بحران سیاسی منطقه خاورمیانه حاکی از روند رو به رشد حوضه گردشگری است (دبلیو.تی.۱، ۲۰۱۱: ۳۴). در خصوص پتانسیل درآمدزایی صنعت گردشگری نیز مطالعات سازمان جهانی گردشگری نشان می‌دهد که یک دلار درآمد مستقیم گردشگری نسبت به صنعت، ۴/۳ برابر افزایش ارزش پیدا خواهد کرد. هم‌چنین اشتغال ایجاد شده به وسیله گردشگری به ازاء هر گردشگر به افزایش ۵ فرصت شغلی منجر خواهد شد (بین^۷، ۲۰۰۸: ۸۴).

از بین انواع گردشگری، اکوتوریسم و جذب گردشگرانی که به منظور دیدن مناظر طبیعی به منطقه‌ای مسافرت می‌کنند، نسبت به سایر انواع گردشگری، با کم‌ترین سرمایه‌گذاری میسر می‌گردد (جیانگ^۸، ۲۰۰۸: ۲۳). اهمیت این حوضه از گردشگری تا آن‌جاست که سال ۲۰۰۲ میلادی از طرف سازمان ملل متحد به‌عنوان سال بین‌المللی اکوتوریسم مطرح شد (ویور و لاوتن^۹، ۲۰۰۷: ۱۱۶۸).

تدوین استراتژی را می‌توان متشکل از سه مرحله دانست: مرحله ورودی، مرحله مقایسه، مرحله تصمیم‌گیری (دیوید، ۱۳۷۹: ۲۴). از بسیاری از روش‌ها و تکنیک‌ها می‌توان برای گذر از مراحل ورودی و مقایسه و نیز آنالیز موقعیت‌های استراتژیک در فرایند مدیریت استراتژیک استفاده کرد. از این میان روش آنالیز و تحلیل نقاط قوت و

3- Eccles

4- Shaw

5- World Tourism Organization

6- W.T.O

7- Bin

8- Jiang

9- Weaver & Lawton

ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات^{۱۰} که به آنالیز سوات معروف است، متداول‌ترین روش به حساب می‌آید (هیل و وستبروک^{۱۱}، ۱۹۹۷: ۱۵۷). برای مرحله تصمیم‌گیری نیز روش‌های متعددی پیشنهاد شده است. استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی (QSPM) یکی از این روش‌ها به شمار می‌آید (دیوید، ۱۳۷۹). از دیگر روش‌های به‌کار رفته برای این مرحله می‌توان به استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی (کورتیلا^{۱۲} و همکاران، ۲۰۰۰: ۱۲)، و فرایند تحلیل شبکه‌ای (یوکسل و داگدویرن، ۲۰۰۷: ۱۱۵) اشاره کرد. از طرفی بایستی توجه داشت که انتخاب بهترین استراتژی یک فرایند تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه^{۱۳} است که تعداد زیادی از معیارها برای ارزیابی آن مورد نیاز است. در دو دهه گذشته، روش منطق شهودی^{۱۴} برای مسأله تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه پیشنهاد و توسعه داده شد. این روش تاکنون در حوضه‌های مختلف مدیریت و مهندسی کاربرد داشته است که از آن جمله می‌توان به‌کارگیری در آنالیز حالات بالقوه خرابی (چین^{۱۵} و همکاران، ۲۰۰۹: ۱۷۶۸، لیو^{۱۶} و همکاران، ۲۰۱۱: ۴۴۰۳)، ارزیابی امنیت تجارت الکترونیک (ژانگ^{۱۷} و همکاران، ۲۰۱۳: ۳۶۱۱)، ارزیابی عملکرد (فو و یانگ^{۱۸}، ۲۰۱۲: ۳۷۱۷) و پیش‌بینی رجحان مصرف‌کننده (وانگ^{۱۹} و همکاران، ۲۰۰۹: ۸۴۲۱) اشاره داشت. هدف از این مقاله تدوین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم استان کرمانشاه با لحاظ نمودن نظر کارشناسان حاضر در این بخش و با استفاده از تحلیل سوات و روش منطق شهودی است.

مبانی نظری

تعاریف و تفسیرهای گوناگونی از واژه اکوتوریسم وجود دارد، اما عموماً شامل سفرهای زیست محیطی پایدار و بازدید و لذت بردن از طبیعت با ترویج محافظت از تاثیرگذاری کم‌تر نسبت به بازدید کننده و دست‌اندرکار کردن مردم بومی است (ضیایی و میرزایی، ۱۳۸۵: ۴۵) که با توجه به موارد مذکور آنچه که در این نوع گردشگری اهمیت بسیار دارد موضوع پایداری است (هانی^{۲۰}، ۲۰۰۸: ۵۵۲). در سال‌های اخیر محققان بسیاری از جنبه‌های مختلف به اکوتوریسم پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به مقاله ویور و لوتون در ارتباط با تاثیرات اکولوژیکی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی اکوتوریسم و روش‌های کنترل کیفیت و نیز اخلاقیات در آن، اشاره داشت (ویور و لوتون، ۲۰۰۷: ۲۰۰۷).

10- Strengths-Weakness-Opportunities-Threats Analyze

11- Hill & Westbrook

12- Kurttila

13- Multi Criteria Decision Making (MCDM)

14- Evidential Reasoning (ER)

15- Chin

16- Liu

17- Zhang

18 - Fu & Yang

19- Wang

20- Honey

۱۱۶۸). وو و همکاران نیز در مطالعه‌ای با بررسی دو مقصد شهری و غیر شهری اکوتوریسم در تایوان به تعریف و ارزیابی ابعاد اکوتوریسم شهری با رویکرد فازی پرداختند (وو و همکاران، ۲۰۱۰: ۷۳۹). هم‌چنین جافار و مایدن در مطالعه‌ای به بررسی اکوتوریسم و محصولات و خدمات ارائه شده در چهار جزیره مالزی و مسائل مرتبط با پایداری اقتصادی کلبه‌های کوچک و متوسط این مناطق پرداخته‌اند (جافر و مایدین^{۲۱}، ۲۰۱۲: ۶۸۳).

از سوی دیگر صنعت گردشگری بدون برنامه‌ریزی دقیق و توجه به قابلیت‌های بوم شناختی، محلی، فرهنگی و اجتماعی، برای هر منطقه مشکلاتی را در پی خواهد داشت. در واقع نظام گردشگری برنامه‌ریزی شده و بی عیب به سمت استفاده مناسب از محیط زیست و منابع گوناگون محیطی، فرهنگی، تاریخی و مانند این‌ها در منطقه پیش خواهد رفت (ادگل^{۲۲} و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۸۴) و این خود جایگاه برنامه‌ریزی راهبردی برای بهره‌گیری پایدار از منابع گردشگری، علی‌الخصوص گردشگری طبیعی را نشان می‌دهد. از جمله مطالعات متعدد انجام شده در خصوص تدوین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم می‌توان به مطالعه جوهانسون و ویلیامز به جهت برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم در یکی از پارک‌های ملی آبی-خشکی کشور آفریقای جنوبی اشاره داشت (جوهانسون و ویلیامز^{۲۳}، ۲۰۰۸: ۲۳). در این ارتباط در حوضه داخلی نیز طی سال‌های اخیر مطالعات فراوانی صورت گرفته است. عظیمی و حاجی پور در مطالعه‌ای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و اکوتوریسم را با هدف توسعه اقتصادی در ایران مورد بررسی قرار داده‌اند (عظیمی و حاجی پور، ۱۳۸۷: ۶۴). رخشانی‌نسب و ضرابی چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران را بررسی نموده‌اند (رخشانی‌نسب و ضرابی، ۱۳۸۸: ۴۱). محرم نژاد و آقاخانی در مطالعه‌ای با عنوان ارزیابی تهدیدها و فرصت‌ها عوامل راهبردی صنعت اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده جاجرود، استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم در این منطقه ارائه کرده‌اند (محرم نژاد و آقاخانی، ۱۳۸۸: ۲۳۷). جوزی و همکاران راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده مند بوشهر را به روش فریمن بررسی و ارائه نموده‌اند (جوزی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱). در ادامه این مطالعات جهانیان و زندی در پژوهشی پتانسیل‌های توسعه اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد را با استفاده از مدل SWOT بررسی نموده و به ارائه استراتژی‌های توسعه این مناطق را پرداخته‌اند (جهانیان و زندی، ۱۳۸۹: ۶۱). نوری و مهدوی نسب با بررسی قابلیت‌های اکولوژیکی دریاچه گهر، راهبردهایی را برای توسعه گردشگری در این دریاچه پیشنهاد داده‌اند (نوری و مهدوی نسب، ۱۳۸۹: ۵۷). جوزی و همکاران نیز در مطالعه‌ای با عنوان ارزش‌گذاری اقتصادی محدوده دریاچه سدکارون ۳ به منظور ارائه

21- Jaafar & Maideen

22- Edgell

23- Johansen & Williams

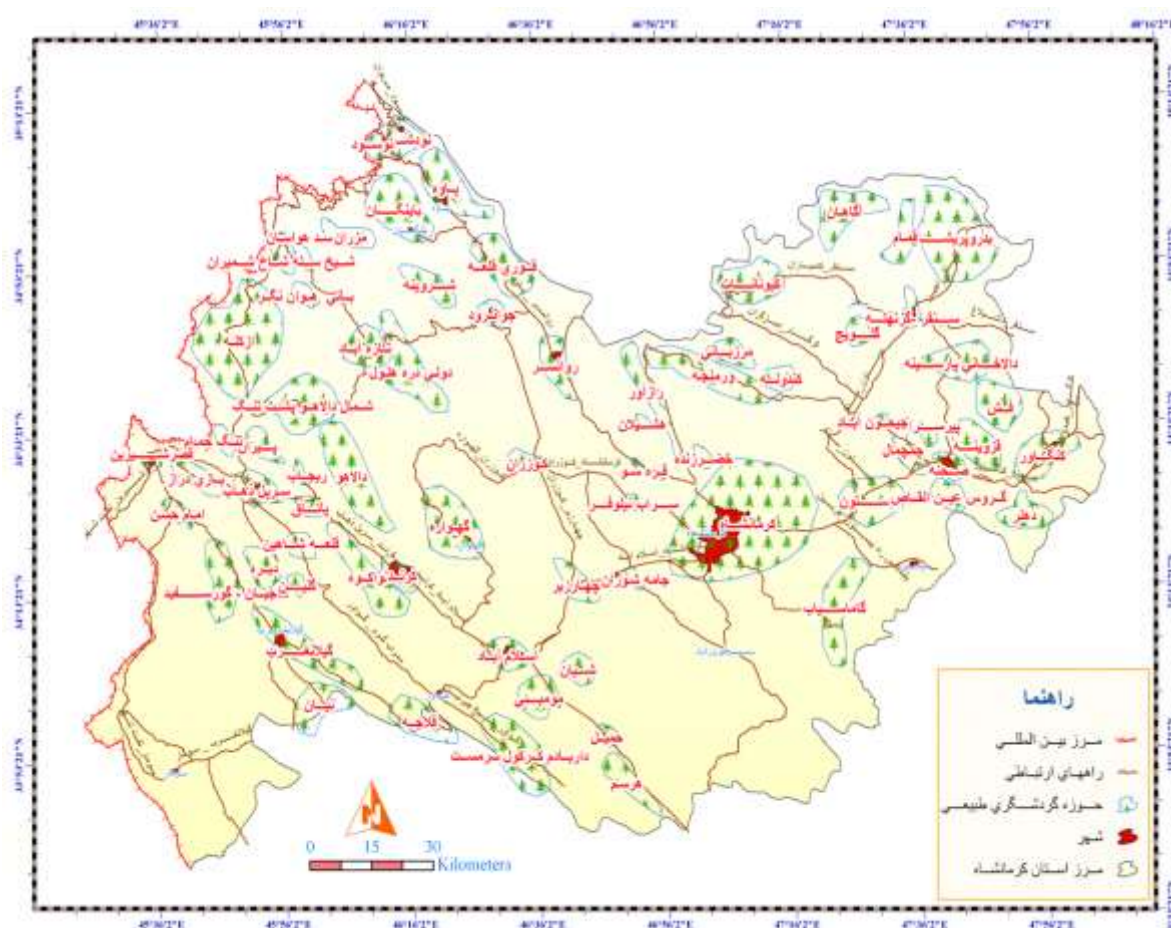
برنامه راهبردی توسعه اکوتوریسم به روش SWOT، راهکارهای توسعه اکوتوریسم در این منطقه را بررسی نموده‌اند (جوزی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

استان کرمانشاه با دارا بودن آب و هوای معتدل کوهستانی و با تابستان‌هایی گرم و خشک و زمستان‌هایی تا حدودی معتدل یکی از غربی‌ترین استان‌های ایران است. این استان را می‌توان به دو منطقه گرمسیر و سردسیر تقسیم نمود. بر اساس همین تقسیم‌بندی شهرستان‌های قصر شیرین، سرپل ذهاب، گیلان غرب، سومار، نفت شهر و دهستان‌های ازگله، سرقلعه و جنوب دهستان عثمانوند گرمسیر و سایر مناطق استان سردسیر می‌باشند. به‌طور کلی، جاذبه‌های گردشگری استان کرمانشاه را می‌توان متشکل از سه بخش زیر دانست (مهندسان مشاور تدبیر شهر، ۱۳۸۲: ۶۷):

- تالاب‌ها و سراب‌ها: که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:
- تالاب هشیلان: واقع در ۳۲ کیلومتری شمال غرب شهر کرمانشاه بین کوه ویس قرنی و خورین با وسعت کل ۱۵۰۰ هکتار.
- سراب نیلوفر: واقع در ۲۰ کیلومتری شمال غرب شهر کرمانشاه و پوشیده از گل‌های نیلوفر.
- سراب صحنه: واقع در ۴ کیلومتری شمال شهر صحنه.
- سراب فش: واقع در ۱۳ کیلومتری شمال غربی شهر کنگاور.
- سلسله کوه‌های شاهوی پاه
- بمو در شهرستان‌های پاه و جوانرود
- کوه پراو و کوه سفید در کرمانشاه
- کوه‌های دالاهو و کوه نوا در کرد
- کوه قلاجه بین استان کرمانشاه و ایلام
- کوه‌های بازی دراز در سرپل ذهاب
- چرملیان علیا در گیلان غرب
- کوه‌های امروله، نخود، دالاحانی و هجر از ارتفاعات حد فاصل شهرستان‌های صحنه و کنگاور.
- غار پراو: واقع شده در ۱۲ کیلومتری شمال شرقی کرمانشاه، در ارتفاع ۳۳۵۷ متر از سطح دریا در میدان جنوبی قله‌ی کوه پراو و با طول آن ۱۳۵۴ متر و عمق ۷۵۲/۵ متر.

- غار قوری قلعه: بزرگ‌ترین و غار آبی آسیا واقع شده در ۸۶ کیلومتری شهر کرمانشاه در مسیر جاده پاوه و در شمال شهر جوانرود که دارای طول ۱۲ کیلومتر و ۳۱۴۰ متر عمق است.

در شکل ۱ حوضه‌های گردشگری طبیعی در بخش‌های مختلف استان کرمانشاه آمده است.



شکل ۱: حوضه‌های گردشگری طبیعی استان کرمانشاه

جدول ۱- اطلاعات تیم کارشناسی همکار در مطالعه

فراوانی	سابقه فعالیت در حوضه	فراوانی	رشته تحصیلی	فراوانی	سطح تحصیلات
۴	۵ تا ۱۰ سال	۵	جغرافیا و برنامه ریزی شهری	۳	کارشناسی
۶	۱۰ تا ۱۵ سال	۵	منابع طبیعی و محیط زیست	۷	کارشناسی ارشد
۴	بیش از ۱۵ سال	۲	مدیریت و مهندسی صنایع	۴	دکتری
		۲	سایر رشته‌ها		
۱۴	مجموع	۱۴	مجموع	۱۴	مجموع

مواد و روش ها

در طی این مطالعه، از نظرات گروهی از کارشناسان در حوضه توریسم و اکوتوریسم بهره گرفته شده است. اطلاعات این تیم کارشناسی که متشکل از ۱۴ کارشناس دانشگاهی و مدیریتی بوده است، در جدول (۱) نشان داده شده است. در مرحله نخست، برای شناسایی عوامل داخلی و خارجی از روش دلفی در تعامل با گروه کارشناسی معرفی شده استفاده شده است. پس از دریافت مناسب از عوامل داخلی و خارجی تاثیرگذار بر حوضه اکوتوریسم استان، لازم است تصمیم گیرندگان با در نظرگیری همزمان نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت ها و تهدیدات (عوامل خارجی)، استراتژی های مناسب را به جهت توسعه اکوتوریسم استان کرمانشاه تعیین کنند. روش های گوناگونی برای تسهیل در این امر ارائه شده که در این مطالعه از روش تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدات که به اختصار SWOT نامیده می شود، استفاده شده است. برای این امر نیز به جهت بهره گیری شایسته و نظامند از نظرات تیم کارشناسی معرفی شده، در چهارچوب تحلیل SWOT از روش دلفی برای استخراج استراتژی های ممکن در حوضه اکوتوریسم استان کرمانشاه استفاده شده است.

معیارهای ارزیابی استراتژی ها که درواقع همان عوامل داخلی و خارجی اند، هر یک برای انتخاب استراتژی های برتر دارای اهمیتی خاص اند. از این رو روش های مختلفی برای تعیین اوزان در مقالات مختلف ارائه شده است، آن جمله می توان به روش بردار ویژه یا AHP، Point Allocation، روش دلفی و ... اشاره کرد. در این مطالعه به جهت شناسایی این اوزان برای هر یک از عوامل داخلی و خارجی از روش AHP گروهی استفاده شده است. در این فرایند برای هر یک از ماتریس های مقایسات زوجی، پر شده توسط اعضای تیم کارشناسی، نسبت ثبات محاسبه شده و در صورتی که $C.R > 1$ باشد جدول مربوطه به کارشناس مربوطه عودت داده شده و از او خواسته شده است که در قضاوت های مقایسه ای خود، در جهت سازگاری بیش تر تجدید نظر کند. در ادامه به جهت ارزیابی استراتژی های استخراجی از روش منطق شهودی استفاده شده است. روش منطق شهودی، روشی است که بر پایه مدل ارزیابی سلسله مراتبی و قوانین ترکیب تئوری شواهد دمپستر-شافر بنا نهاده شده است. یانگ و سینگ^{۲۴} (۱۹۹۴) برای نخستین بار این روش را ارائه کرده و پس از آن در چندین تلاش به بسط تئوری آن اقدام نمودند. پس از آن، این روش در دو حالت احتمالی و فازی نیز گسترش داده شد (یانگ و همکاران، ۲۰۰۶: ۳۰۹). در فرایند بهره گیری از این روش، به منظور ارزیابی معیارهای انتخاب استراتژی لازم است رتبه های ارزیابی^{۲۵} تعریف شوند. این رتبه ها در

24- Yang & Singh

25- Evaluation Grades

حقیقت فراهم کننده یک مجموعه‌ی کامل از استانداردهای متمایزکننده برای ارزیابی معیارهای مورد بحث اند. این رتبه‌های ارزیابی می‌تواند به شکل ذیل در نظر گرفته شود:

یک ارزیابی در عامل e_i در ارتباط با استراتژی خاص را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

$$\mathcal{H} = \{H_1, \dots, H_n, \dots, H_N\} \quad (1)$$

$$S(e_i) = \{(H_n, \beta_{n,i}), n = 1, \dots, N\} \quad (2)$$

که $\beta_{n,i}$ نشان‌دهنده یک درجه اطمینان است به‌طوری‌که:

$$\beta_{n,i} \geq 0 \quad (3)$$

$$\sum_{n=1}^N \beta_{n,i} \leq 1 \quad (4)$$

یک ارزیابی کامل نامیده می‌شود اگر:

$$\sum_{n=1}^N \beta_{n,i} = 1 \quad (5)$$

و ناقص نامیده می‌شود اگر:

$$\sum_{n=1}^N \beta_{n,i} < 1 \quad (6)$$

درجه اطمینان برای رتبه ارزیابی H_n در فرایند ارزیابی استراتژی را با β_n نشان داده و در مرحله بعد می‌بایست از طریق تجمیع ارزیابی‌های صورت گرفته برای عوامل ارزیابی استراتژی به‌دست آید. یک جنبه‌ی مهم برای ارزیابی، سطح تمایز و یا به عبارتی تعداد اعضای مجموعه رتبه‌های ارزیابی است. مطابق با بررسی انجام شده، درعمل اعداد پنج و هفت مقدار معقولانه‌ای برای این تعداد است (یانگ و زو^{۲۶}، ۲۰۰۲: ۱). در این مطالعه، رتبه‌های ارزیابی برای تمامی معیارها یکسان و به‌صورت زیر تعریف شده است: {بسیار بالا (VH)^{۲۷}، بالا (H)^{۲۸}، متوسط (A)^{۲۹}، پایین (L)^{۳۰}، بسیار پایین (VL)^{۳۱}}. برای ارزیابی هر کدام از این استراتژی‌ها در مقابل معیارها، این پرسش صورت می‌گیرد

26- Yang & Zu

27- Very High

28- High

29- Average

30- Low

31- Very Low

که: میزان تاثیرپذیری (تاثیرگذاری) این استراتژی از (بر) این معیار چگونه است؟ پاسخ تصمیم گیرنده بدین سوال می بایستی در قالب رتبه های ارزیابی داده شود. در ادامه برای تجمیع ارزیابی ها از الگوریتم تجمیع منطق شهودی استفاده شده است. در ابتدا یک الگوریتم بازگشتی برای این فرایند تجمیع ارائه شد (یانگ و سینگ، ۱۹۹۴: ۱) که در سال ۲۰۰۲ به سبب برطرف کردن برخی نواقص، دچار اصلاحاتی شد (یانگ و زو، ۲۰۰۲: ۱). در خلال این مطالعه از این الگوریتم اصلاح شده منطق شهودی برای تجمیع ارزیابی ها استفاده شده است. ممکن است مواردی پیش بیاید که توضیحات ارائه شده در قالب β_H و β_n برای نمایش تفاوت بین دو ارزیابی کافی نباشد. در چنین مواردی، پسندیده آن است که مقادیر عددی هم ارز برای ارزیابی های توزیع شده طی روشی تولید گردد. مفهوم مطلوبیت مورد انتظار برای تعیین چنین مقادیری استفاده می شود. فرض کنی $u(H_n)$ مطلوبیت رتبه H_n باشد به طوری که: $u(H_{n+1}) > u(H_n)$ اگر H_{n+1} بر H_n ارجح تر باشد. $u(H_n)$ ممکن است با استفاده از روش تخصیص احتمال یا با استفاده از مدل های رگرسیون ساخته شده با استفاده از رتبه بندی جزئی یا مقایسه جفتی به دست آید. مطلوبیت مورد انتظار برای هر استراتژی، برای نیل به یک رتبه بندی مناسب میان استراتژی ها، بدین صورت به دست می آید:

$$u(S) = \sum_{n=1}^N \beta_n u(H_n) \quad (V)$$

در این مطالعه به سبب دستیابی به یک رتبه بندی نهایی برای استراتژی های مورد مطالعه در قبال عوامل داخلی و خارجی و هر یک از زیر مجموعه های آن ها مقادیر مطلوبیتی بدین شرح را، برای هر یک از رتبه های ارزیابی ۵ گانه مورد استفاده، در نظر گرفتیم: بسیار پایین: ۰، پایین: ۰/۲۵، میانگین: ۰/۵، بالا: ۰/۷۵، بسیار بالا: ۱. با استفاده از این مقادیر مطلوبیت و نیز ارزیابی های تجمیع شده در مرحله قبل به یک رتبه بندی مناسب برای استراتژی های مورد مطالعه اقدام شده است.

یافته ها و بحث

در ابتدا، عوامل شناسایی شده برای نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها توسط تیم کارشناسی و با بهره گیری از روش دلفی و نیز نتایج فرایند وزن دهی برای این عوامل داخلی و خارجی که در چهارچوب روش AHP گروهی صورت گرفته است، در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲- عوامل داخلی و خارجی شناسایی شده و اهمیت نسبی مربوطه

اهمیت نسبی	زیرعوامل شناسایی شده	
۰/۱۱۰ ۰/۰۴۵ ۰/۱۸۱ ۰/۰۳۵ ۰/۱۰۲ ۰/۱۳۸ ۰/۰۴۷ ۰/۰۶۳ ۰/۱۰۸ ۰/۰۵۳ ۰/۰۳۷ ۰/۰۸۲	نقاط قوت	عوامل داخلی
	- قرار گرفتن استان کرمانشاه بر روی محور ارتباطی شمال غربی-جنوب غربی و مسیر کریدور شرقی-غربی (S1)	
	- نیازمندی کم تر حوضه اکوتوریسم به سرمایه گذاری، در مقایسه با سایر حوضه‌های گردشگری (S2)	
	- وجود مناطق حفاظت شده و جاذبه‌های طبیعی (S3)	
	- وجود قوانین و حمایت‌های لازم از گسترش اکوتوریسم و فعالیت بخش خصوصی در آن (S4)	
	- وجود جوامع شهری، روستایی و عشایری با شیوه‌های زیستی متنوع (S5)	
	- وجود شرایط اقلیمی و طبیعی متنوع (S6)	
	- وجود نیروهای متخصص (S7)	
	نقاط ضعف	
	- نبودن برخی زیرساخت‌های ارتباطی و امکانات رفاهی (W1)	
	- عدم انجام تبلیغات و بازاریابی مناسب در حوضه اکوتوریسم (W2)	
	- عدم توجه به نقش جوامع محلی و پایداری منابع طبیعی و زیستی بکر در انجام طرح‌های گردشگری (W3)	
	- عدم رعایت قوانین درخصوص محدودیت ساخت و ساز در حریم منابع طبیعی (W4)	
	- فقدان یک سیاست واحد در حوضه اکوتوریسم از سوی متولیان (W5)	
۰/۱۰۴ ۰/۱۳۰ ۰/۰۹۸ ۰/۰۵۴ ۰/۰۶۸ ۰/۱۱۳ ۰/۰۲۶ ۰/۰۷۰ ۰/۰۴۰ ۰/۱۱۰ ۰/۰۵۳ ۰/۰۳۸ ۰/۰۹۶	فرصت‌ها	عوامل خارجی
	- حمایت سازمان‌های تصمیم گیر به منظور حفاظت از منابع اکوتوریسم (O1)	
	- حمایت دولت از توسعه مشاغل کوچک و متوسط (O2)	
	- افزایش تمایلات ملی و بین المللی در زمینه اکوتوریسم و طبیعت گردی (O3)	
	- امکان جذب همکاری‌ها و منابع بین المللی در جهت احیا و توسعه زیستگاه‌های حیات وحش و گونه‌های نادر جانوری و درخطر انقراض (O4)	
	- نقش موثر توسعه اکوتوریسم در جهت توسعه مناطق روستایی (O5)	
	- امکان بهره برداری همزمان از منابع اکوتوریسم و سایر حوضه‌های فعال گردشگری (O6)	
	تهدیدها	
	- ساخت سدها (T1)	
	- تبدیل منابع طبیعی به زمین‌های کشاورزی (T2)	
	- تخریب ناشی از برداشت از معادن (T3)	
	- عدم وجود متولی مشخص برای محافظت از منابع اکوتوریسم (T4)	
	- مهاجرت روستاییان به شهرها (T5)	
	- خشکسالی (T6)	
	- فعالیت روزافزون سایر استان‌های همجوار در حوضه اکوتوریسم (T7)	

در مرحله بعد و در قالب روش SWOT نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی، نقاط ضعف داخلی و فرصت‌های خارجی، نقاط قوت داخلی و تهدیدهای خارجی و نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای خارجی با یکدیگر مقایسه شده و نتایج نهایی آن‌ها که مورد توافق تمامی اعضای تیم کارشناسی بوده است، به ترتیب در خانه‌های مربوط به گروه

استراتژی قوت -فرصت (SO)، ضعف-فرصت (WO)، قوت-تهدید (ST) و ضعف-تهدید (WT) در جدول (۳) قرار گرفته اند.

جدول ۳- ماتریس SWOT برای استخراج استراتژی های ممکن

عوامل بیرونی جدول SWOT عوامل درونی		
فرصت ها	تهدیدها	
۱- حمایت سازمان های تصمیم گیر به منظور حفاظت از منابع اکوتوریسم ۲- حمایت دولت از توسعه شرکت های کوچک و متوسط ۳- افزایش تمایلات ملی و بین المللی در زمینه اکوتوریسم و طبیعت گردی ۴- امکان جذب همکاری ها و منابع بین المللی در جهت احیا و توسعه زیستگاه های حیات وحش و گونه های نادر جانوری و درخطر انقراض ۵- نقش موثر توسعه اکوتوریسم در جهت توسعه مناطق روستایی ۶- امکان بهره برداری همزمان از منابع اکوتوریسم و سایر حوضه های فعال گردشگری	۱- ساخت سدها ۲- تبدیل منابع طبیعی به زمین های کشاورزی ۳- تخریب ناشی از برداشت از معادن ۴- عدم وجود متولی مشخص برای محافظت از منابع اکوتوریسم ۵- مهاجرت روستاییان به شهرها ۶- خشکسالی ۷- فعالیت روزافزون سایر استان های همجوار در حوضه اکوتوریسم	
قوت ها	راهبردهای تهاجمی (SO)	راهبردهای تنوع (ST)
۱- قرار گرفتن استان کرمانشاه بر روی محور ارتباطی شمال غربی- جنوب غربی مسیر کریدور شرقی- غربی ۲- نیازمندی کم تر حوضه اکوتوریسم به سرمایه گذاری، در مقایسه با سایر حوضه های گردشگری ۳- وجود مناطق حفاظت شده و جاذبه های طبیعی ۴- وجود قوانین و حمایت های لازم از گسترش اکوتوریسم و فعالیت بخش خصوصی در آن ۵- وجود جوامع شهری، روستایی و عشایری با شیوه های زیستی متنوع ۶- وجود شرایط اقلیمی و طبیعی متنوع ۷- وجود نیروهای متخصص	SO1: واگذاری مدیریت و بهره برداری از مناطق شناسایی شده اکوتوریسم به بخش خصوصی راستای حفاظت و بهره برداری تخصصی SO2: حمایت از ایجاد شرکت های کوچک و متوسط و استفاده از نیروهای جوان و فعال به منظور توسعه اکوتوریسم SO3: برنامه ریزی به منظور ایجاد تورهای تلفیقی اکوتوریسم و سایر حوضه های اولویت دار گردشگری در استان	ST1: استفاده از متخصصان سازمانی برای اطلاع رسانی در زمینه ایجاد آگاهی برای جلوگیری از تخریب منابع اکوتوریسم از طریق رسانه ها ST2: ترغیب و تشویق نیروهای متخصص بومی به اشتغال در فعالیت های حفاظتی منابع اکوتوریسم
ضعف ها	راهبرد بازنگری (WO)	راهبرد تدافعی (WT)
۱- نبودن برخی زیرساخت های ارتباطی و امکانات رفاهی	WO1: تقویت و بهبود زیر ساخت های ارتباطی و امکانات رفاهی با استفاده از سرمایه گذاری همزمان	WT1: ایجاد الزامات جهت رعایت قوانین حریم مناطق حفاظت شده

اکوتوریسم	بخش دولتی و خصوصی	۲- عدم انجام تبلیغات و بازاریابی مناسب در حوضه اکوتوریسم
WT2: بازنگری و سازماندهی مجدد عناصر تصمیم ساز در حوضه حفاظت از منابع اکوتوریسم	WO2: طراحی تبلیغات هدفمند با استفاده از متخصصان و نیروهای دانشگاهی به منظور توسعه اکوتوریسم	۳- عدم توجه به نقش جوامع محلی و پایداری منابع طبیعی و زیستی بکر در انجام طرح‌های گردشگری
		۴- عدم رعایت قوانین درخصوص محدودیت ساخت و ساز در حریم منابع طبیعی
		۵- فقدان یک سیاست واحد در حوضه اکوتوریسم از سوی متولیان

جدول (۴) نمونه‌ای از ارزیابی ارائه شده توسط یکی از اعضای تیم کارشناسی در ارتباط با استراتژی‌های استخراجی را در قالب رتبه‌های ارزیابی نشان می‌دهد.

برای مثال این کارشناس، استراتژی واگذاری مدیریت و بهره‌برداری از مناطق شناسایی شده اکوتوریسم به بخش خصوصی در راستای حفاظت و بهره‌برداری تخصصی (SO1) را در قبال عامل نیازمندی کم‌تر حوضه اکوتوریسم به سرمایه‌گذاری، در مقایسه با سایر حوضه‌های گردشگری (S2) به صورت ۵۰٪ متوسط و ۳۰٪ بالا ارزیابی کرده است که در جدول به صورت $\{A(0.5); H(0.3)\}$ نمایش داده شده است که در آن حروف A و H نمایانگر همان رتبه‌های ارزیابی متوسط و بالا در مجموعه رتبه‌های ارزیابی ۵ گانه مورد استفاده و اعداد ۵۰٪ و ۳۰٪ درجات اطمینان تصمیم گیرنده برای دو رتبه‌ی ارزیابی ارائه شده، بوده است. از آن‌جا که در این ارزیابی درجات اطمینان ارائه شده جمعی کم‌تر از یک دارند، ارزیابی ناقص به‌شمار می‌آید. این چنین ارزیابی‌های ناقصی در دنیای واقعی بکرات رخ داده و می‌توان دلیل آن را فقدان داده و شواهد و یا عدم توانایی تصمیم گیرنده در ارائه یک ارزیابی، به سبب فقدان مهارت و تجربه کافی در این چنین معیارهایی، نسبت داد. از طرفی در ارتباط با ارزیابی استراتژی برنامه‌ریزی به‌منظور ایجاد تورهای تلفیقی اکوتوریسم و سایر حوضه‌های اولویت دار گردشگری در استان (SO3) در ارتباط با عامل عدم رعایت قوانین درخصوص محدودیت ساخت و ساز در حریم منابع طبیعی (W4) هیچ اطلاعاتی فراهم نشده و از این رو ارزیابی صورت نگرفته است. در دنیای واقعی مواجهه با چنین مواردی نیز به سبب امکان عدم دسترسی به هیچ نوع اطلاعاتی در برخی معیارها در ارتباط با استراتژی‌ها دور از ذهن نیست.

با استفاده از الگوریتم منطق شهودی اصلاح شده و اعمال آن بر ارزیابی‌های ارائه شده برای ۹ استراتژی استخراجی می‌توان امتیازات نهایی و تجمیع شده برای هر استراتژی را به‌دست آورد. جدول (۵) نشان دهنده این ارزیابی‌های تجمیع شده برای ۹ استراتژی مورد مطالعه است.

جدول ۴- نمونه ای از ارزیابی ارائه شده در قالب رتبه های ارزیابی، توسط یکی از اعضای تیم کارشناسی همکار در مطالعه

عوامل داخلی و خارجی	استراتژی ها								
	SO1	SO2	SO3	ST1	ST2	WO1	WO2	WT1	WT2
S1	L (۰/۴); A (۰/۴)	L (۰/۲); A (۰/۶)	A (۰/۵); H (۰/۳)	VL (۰/۶)	VL (۰/۷)	L (۰/۳); A (۰/۴)	A (۰/۵)	L (۰/۷)	A (۰/۶)
S2	A (۰/۵); H (۰/۳)	A (۰/۷)	A (۰/۷)	L (۰/۵)	VL (۰/۵)	L (۰/۵)	L (۰/۲); A (۰/۵)	VL (۰/۷)	L (۰/۳); VL (۰/۵)
S3	A (۰/۶)	L (۰/۲); A (۰/۶)	L (۰/۵)	A (۰/۶)	L (۰/۶); A (۰/۳)	A (۰/۶)	A (۰/۵); H (۰/۳)	A (۰/۶); H (۰/۳)	A (۰/۵)
S4	H (۰/۲); VH (۰/۶)	H (۰/۳); VH (۰/۵)	L (۰/۵); A (۰/۳)	L (۰/۶)	L (۰/۳); A (۰/۳)	A (۰/۷)	A (۰/۶)	A (۰/۷)	L (۰/۳); A (۰/۳)
S5	L (۰/۶); A (۰/۲)	L (۰/۷)	H (۰/۲); A (۰/۵)	A (۰/۶)	L (۰/۵); A (۰/۲)	H (۰/۶)	A (۰/۶); H (۰/۴)	-	L (۰/۲); A (۰/۶)
S6	L (۰/۶); A (۰/۲)	L (۰/۴); A (۰/۴)	-	A (۰/۶)	L (۰/۶)	A (۰/۶)	A (۰/۵); H (۰/۳)	L (۰/۴); A (۰/۲)	L (۰/۶)
S7	H (۰/۷)	H (۰/۷); VH (۰/۸)	A (۰/۷)	H (۰/۶)	A (۰/۶)	L (۰/۵); A (۰/۴)	H (۰/۴); VH (۰/۳)	A (۰/۶)	A (۰/۷)
W1	L (۰/۳); A (۰/۴)	A (۰/۶)	A (۰/۵)	L (۰/۶)	VL (۰/۶)	H (۰/۶); VH (۰/۲)	L (۰/۶)	VL (۰/۲); L (۰/۵)	VL (۰/۴); L (۰/۲)
W2	A (۰/۶)	A (۰/۶); H (۰/۸)	A (۰/۶)	L (۰/۵); A (۰/۸)	L (۰/۴); A (۰/۳)	VL (۰/۳); L (۰/۳)	H (۰/۳); VH (۰/۵)	VL (۰/۲); L (۰/۶)	L (۰/۴); A (۰/۲)
W3	A (۰/۲); H (۰/۵)	A (۰/۷)	L (۰/۴)	L (۰/۵)	L (۰/۲); A (۰/۶)	L (۰/۶)	L (۰/۵); A (۰/۲)	L (۰/۶)	A (۰/۶)
W4	L (۰/۶)	L (۰/۸)	-	H (۰/۶)	H (۰/۶)	L (۰/۷)	L (۰/۶); VL (۰/۳)	VH (۰/۸)	A (۰/۵); H (۰/۳)
W5	L (۰/۵)	VL (۰/۲); L (۰/۵)	L (۰/۶);	VL (۰/۳); L (۰/۳)	-	L (۰/۷)	L (۰/۴); VL (۰/۴)	A (۰/۳); H (۰/۵)	A (۰/۴); H (۰/۴)
O1	A (۰/۶)	L (۰/۲); A (۰/۶)	L (۰/۵); A (۰/۲)	L (۰/۴); A (۰/۳)	A (۰/۸)	A (۰/۵); H (۰/۲)	L (۰/۲); A (۰/۴)	A (۰/۴); H (۰/۴)	A (۰/۵); H (۰/۳)
O2	H (۰/۶); VH (۰/۲)	H (۰/۷)	L (۰/۳); A (۰/۴)	L (۰/۶)	L (۰/۲); A (۰/۶)	A (۰/۶); H (۰/۲)	A (۰/۷)	L (۰/۵)	VL (۰/۳); L (۰/۴)

O3	L (۰/۴); A (۰/۲)	L (۰/۵); A (۰/۲)	A (۰/۶)	L (۰/۴); A (۰/۳)	L (۰/۷)	L (۰/۳); A (۰/۳)	A (۰/۵); H (۰/۳)	A (۰/۶); H (۰/۱)	L (۰/۳); A (۰/۵)
O4	A (۰/۵)	A (۰/۶)	L (۰/۴); A (۰/۲)	L (۰/۲); A (۰/۶)	A (۰/۶); H (۰/۲)	A (۰/۶); H (۰/۲)	A (۰/۴); H (۰/۴)	A (۰/۵)	A (۰/۶)
O5	A (۰/۵); H (۰/۲)	L (۰/۲); A (۰/۵)	L (۰/۳); A (۰/۳)	L (۰/۶)	L (۰/۳); A (۰/۳)	L (۰/۶)	A (۰/۵)	L (۰/۵); VL (۰/۱)	L (۰/۶)
O6	A (۰/۳); H (۰/۳)	A (۰/۸)	VH (۰/۸)	VL (۰/۴); L (۰/۵)	VL (۰/۷)	VL (۰/۶); A (۰/۲)	A (۰/۶)	L (۰/۴); VL (۰/۲)	L (۰/۲); A (۰/۵)
T1	VL (۰/۶); L (۰/۱)	VL (۰/۷)	VL (۰/۸)	VL (۰/۷)	VL (۰/۸)	VL (۰/۶)	VL (۰/۷)	A (۰/۵); H (۰/۳)	L (۰/۵)
T2	L (۰/۴); A (۰/۲)	L (۰/۶)	VL (۰/۴); L (۰/۴)	A (۰/۶); H (۰/۲)	A (۰/۶); H (۰/۱)	VL (۰/۳); L (۰/۴)	L (۰/۴); A (۰/۲)	A (۰/۳); H (۰/۵)	L (۰/۳); A (۰/۶)
T3	L (۰/۵); A (۰/۲)	L (۰/۵)	VL (۰/۴); L (۰/۴)	A (۰/۷)	A (۰/۴); H (۰/۴)	L (۰/۲); A (۰/۵)	VL (۰/۲); L (۰/۴)	A (۰/۳); H (۰/۵)	L (۰/۴); A (۰/۶)
T4	A (۰/۶)	A (۰/۶); H (۰/۱)	L (۰/۳); A (۰/۵)	L (۰/۲); A (۰/۵)	A (۰/۶); H (۰/۲)	VL (۰/۳); L (۰/۴)	L (۰/۲); A (۰/۵)	H (۰/۴); VH (۰)	A (۰/۲); H (۰/۶)
T5	A (۰/۵); H (۰/۲)	A (۰/۶)	L (۰/۳); A (۰/۲)	VL (۰/۵); L (۰/۳)	L (۰/۴); A (۰/۳)	VL (۰/۳); L (۰/۴)	L (۰/۳); A (۰/۳)	VL (۰/۲); L (۰/۵)	VL (۰/۳); L (۰/۴)
T6	VL (۰/۸)	VL (۰/۷)	VL (۰/۵)	VL (۰/۸)	VL (۰/۸)	VL (۰/۷)	VL (۰/۶)	L (۰/۲); A (۰/۴)	VL (۰/۳); L (۰/۵)
T7	L (۰/۷)	A (۰/۷); H (۰/۲)	A (۰/۶)	L (۰/۴); A (۰/۴)	A (۰/۶)	A (۰/۸)	A (۰/۵); H (۰/۵)	L (۰/۳); A (۰/۶)	A (۰/۸)

جدول ۵- ارزیابی‌های تجميع شده استراتژی‌های استخراجی

استراتژی‌ها	رتبه‌های ارزیابی					نام‌شخص
	بسیار پایین	پایین	متوسط	بالا	بسیار بالا	
SO1	%۱/۸	%۴/۳	%۱۳/۴۷	%۵۸/۴۲	%۱۸/۱۵	%۳/۸۵
SO2	%۱۳/۶۳	%۳۸/۳۳	%۲۴/۷۰	%۷/۸۵	%۵/۴۵	%۱۰/۰۵
SO3	%۶/۲۸	%۲/۶۷	%۲۰/۱۹	%۵۰/۴۲	%۱۰/۵۴	%۹/۹۰
ST1	%۵۷/۶۲	%۲۰/۵۱	%۱۱/۵۵	%۱/۳۳	%۰/۲۷	%۸/۷۳

ST2	%۶/۴۱	%۷/۲۱	%۳۷/۳۴	%۳۴/۳۴	%۹/۸۶	%۴/۸۳
WO1	%۸/۷۹	%۳۲/۶۴	%۳۸	%۱۲/۸۶	%۱/۳۴	%۶/۳۶
WO2	%۶/۱۰	%۱۳/۹۵	%۳۱/۹۵	%۳۶/۴۳	%۵/۴۶	%۶/۱۲
WT1	%۲۲/۸۵	%۳۸/۵۱	%۱۷/۲۰	%۱۳/۹۲	%۰/۴۷	%۷/۰۵
WT2	%۱۱/۰۲	%۲۱/۷۳	%۵۰/۷۶	%۴/۲۰	%۱/۴۰	%۱۰/۸۹

و در نهایت در جدول (۶) رتبه بندی نهایی استراتژی ها آورده شده است.

جدول ۶- مطلوبیت ها و رتبه بندی نهایی استراتژی های استخراجی

رتبه	مطلوبیت نهایی	شرح استراتژی	نماد
۱	۰/۷۱۷۱	واگذاری مدیریت و بهره برداری از مناطق شناسایی شده اکوتوریسم به بخش خصوصی در راستای حفاظت و بهره برداری تخصصی	SO1
۷	۰/۳۸۲۹	حمایت از ایجاد شرکت های کوچک و متوسط و استفاده از نیروهای جوان و فعال به منظور توسعه اکوتوریسم	SO2
۲	۰/۶۴۰۷	برنامه ریزی به منظور ایجاد تورهای تلفیقی اکوتوریسم و سایر حوضه های اولویت دار گردشگری در استان	SO3
۹	۰/۱۶۵۳	استفاده از متخصصان سازمانی برای اطلاع رسانی در زمینه ایجاد آگاهی برای جلوگیری از تخریب منابع اکوتوریسم	ST1
۳	۰/۵۸۵۱	ترغیب و تشویق نیروهای متخصص بومی به اشتغال در فعالیتهای حفاظتی منابع اکوتوریسم	ST2
۵	۰/۴۱۳۳	تقویت و بهبود زیر ساخت های ارتباطی و امکانات رفاهی با استفاده از سرمایه گذاری همزمان بخش دولتی و خصوصی	WO1
۴	۰/۵۵۳۹	طراحی تبلیغات هدفمند با استفاده از متخصصان و نیروهای دانشگاهی به منظور توسعه اکوتوریسم	WO2
۸	۰/۳۲۶۶	ایجاد الزامات جهت رعایت قوانین حریم مناطق حفاظت شده اکوتوریسم	WT1
۶	۰/۴۰۸۱	بازنگری و سازماندهی مجدد عناصر تصمیم ساز در حوضه حفاظت از منابع اکوتوریسم	WT2

نتیجه گیری

در این مطالعه، طی فرایندی نظام مند، تدوین و اولویت بندی استراتژی های توسعه اکوتوریسم در استان کرمانشاه صورت پذیرفت. در فرایند مذکور در گام نخست با بهره گیری از نظرات گروهی از کارشناسان به شناسایی عوامل داخلی (قوت ها و ضعف ها) و عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدات) پرداخته شد. سپس با استفاده از مدل SWOT و نیز با توجه به عوامل شناسایی شده، به استخراج استراتژی های ممکن در حوضه اکوتوریسم استان کرمانشاه اقدام گردید. در مرحله بعد نوبت به آن رسید که از میان این استراتژی ها، با توجه به فاکتورهای تاثیرگذار (عوامل داخلی

و خارجی)، استراتژی‌های اولویت‌دار برگزیده شوند. در روش‌هایی که تا پیش از این برای این گزینش استفاده می‌شد، به ماهیت و چگونگی قضاوت برای این انتخاب توجه نشده و تنها به کاربردی از روش‌های متفاوت تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه اکتفا شده بود. در این مطالعه نشان داده شد، روش منطق شهودی که روشی مبتنی بر تصمیم‌گیری با معیارهای چندگانه و تئوری شواهد دمپستر-شافر است، برای مواجهه با چنین قضاوت‌های شهودی و نادقیقی که در فضایی نامطمئن و با نقص در دسترسی اطلاعات انجام می‌گیرد، روشی کارا و سودمند است. با بهره‌گیری از این روش استراتژی‌های استخراجی توسط تیم کارشناسی همکار در این مطالعه اولویت‌بندی شده و دو استراتژی واگذاری مدیریت و بهره‌برداری از مناطق شناسایی شده اکوتوریسم به بخش خصوصی و برنامه‌ریزی به‌منظور ایجاد تورهای تلفیقی اکوتوریسم و سایر حوضه‌های اولویت‌دار گردشگری در استان به‌عنوان استراتژی‌های اولویت‌دار توسعه اکوتوریسم استان کرمانشاه برگزیده شدند.

منابع

- جوزی، س.ع؛ رضاییان، س؛ ایرانخواهی، م (۱۳۹۰)، «ارزش گذاری اقتصادی محدوده دریاچه سد کارون ۳ به منظور ارائه برنامه راهبردی توسعه اکوتوریسم به روش SWOT»، *مجله منابع طبیعی ایران*، شماره (۶۴) ۲، صص ۱۳۶-۱۲۵.
- جوزی، س.ع؛ رضاییان، س؛ ایرانخواهی، م؛ مرادی، ن (۱۳۸۹)، «ارائه برنامه راهبردی توسعه اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده مند بوشهر به روش فریمن»، *علوم محیطی*، شماره ۴، ۱-۱۴.
- جهانیان، م؛ زندی، الف (۱۳۸۹)، «بررسی پتانسیل های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد، با استفاده از الگوی تحلیل SWOT»، *پژوهش های جغرافیای انسانی*، شماره ۷۴، صص ۷۴-۶۱.
- دیوید، ف. د. آر. (۱۳۷۹)، «مدیریت استراتژیک»، (ترجمه پارسائیان، علی، اعرابی، محمد)، دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران.
- رخشانی نسب، ح. ر؛ ضرابی، الف (۱۳۸۸)، «چالش ها و فرصت های توسعه اکوتوریسم در ایران»، *فضای جغرافیایی*، شماره ۲۸، صص ۴۱-۵۵.
- عظیمی، ن؛ حاجی پور، ع (۱۳۸۷)، «برنامه ریزی توسعه صنعت گردشگری و اکوتوریسم برای توسعه اقتصادی مطالعه موردی برنامه ریزی در ایران»، *علوم محیطی*، شماره اول، صص ۶۴-۵۳.
- محرم نژاد، ن؛ آقا خانی، م (۱۳۸۸)، «ارزیابی تهدیدها و فرصت های عوامل راهبردی صنعت اکوتوریسم (مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده جاجرود)»، *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، شماره (۳) ۴۱، ۲۴۷-۲۳۷.
- مهندسان مشاور تدبیرشهر (۱۳۸۲)، طرح پژوهشی، «مطالعات امکان سنجی بهسازی شهرنگر و توانمندسازی اجتماعی شهر کرمانشاه».
- نوری، غ.ر؛ مهدی نسب، م (۱۳۸۹)، «بررسی قابلیت های اکولوژیکی و توسعه گردشگری دریاچه گهر بر اساس مدل SWOT»، *فصلنامه تالاب*، شماره ۵، صص ۶۶-۵۷.
- Bin, L., Soucheng, D. M. E., (2008), "Ecotourism Model and Benefits of Periphery Region in Western Sichuan Province", *Chinese Journal of Population, Resource and Environment*. 6(2): 80-86.
- Chin, K. S., Wang, Y. M., Ka Kwai Poon, G., Yang, J. B., (2009), "Failure mode and effects analysis using a group-based evidential reasoning approach", *Computers & Operations Research*. 36: 1768-1779.

- Eccles, G., (1995), "Marketing, sustainable development and international tourism", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 7(7): 20-26.
- Edgell, D., DelMastro, A., Maria, S., Ginger, R. and Swanson, J., (2008), "*Tourism Policy and Planning Yesterday, Today and Tomorrow*", First Edition, London, Routledge.
- Fons, M. V. S., Fierro, J. A. M., Patiño, M. G. Y., (2011), "Rural tourism: A sustainable alternative", *Journal of Applied Energy*, 88: 551-557.
- Fu, C. & Yang, Y., (2012), "The combination of dependence-based interval-valued evidential reasoning approach with balanced scorecard for performance assessment", *Expert Systems with Applications*. 39: 3717-3730.
- Honey, M., (2008), "*Ecotourism and Sustainable Development, Who Owns Paradise?*" (Second ed.), Washington Dc., Island Press.
- Jaafar, M., Maideen, S. A., (2012), "Ecotourism-related products and activities, and the economic sustainability of small and medium island chalets", *Journal of Tourism Management*. 33: 683-691.
- Jiang, J., (2008), "Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village", China, Massey University.
- Johansen, M., Williams, J.B., (2008), "Designing of Strategic Planning for Ecotourism Development in Table Mountain National Park by Using of Freeman Method", *Journal of Environmental Management*, 42(1): 23-34.
- Liu, H. C., Liu, L., Bian, O. H., Lin, Q. L., Dong, N., & Xu, P. C. (2011). "Failure mode and effects analysis using fuzzy evidential reasoning approach and grey theory", *Expert Systems with Applications*, 38: 4403-4415.
- Lu, W., Stepchenkova, S., (2012), "Ecotourism experiences reported online: Classification of satisfaction attributes", *Journal of Tourism Management*. 33: 702-712.
- Miika, K., (2004), "The Use of Value Focused thinking and the A 'WOT hybrid Method in TourismManagement", *Tourism Management Journal*. 56: 499-506.
- Shaw, G., Williams. M. A., (2004), "*Tourism and Tourism Space*", London, SAGE Publications.
- W.T.O, (2010), "*W.T.O Annual Report* ", Madrid: WTO.
- W.T.O, (2011), "*W.T.O Annual Report* ", Madrid: WTO.

- Wang Y. M., Yang J. B., Xu D. L., Chin, K. S., (2009), "Consumer preference prediction by using a hybrid evidential reasoning and belief rule-based methodology", *Expert Systems with Applications*, 36: 8421–8430.
- Weaver, B. D., Lawton, J., (2007), "Twenty years on: The state of contemporary ecotourism", Research", *Tourism Management*. 28(5): 1168-1179.
- Yang, J. B., Singh, M. G., (1994), "An evidential reasoning approach for multiple attribute decision making with uncertainty", *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics*, 24 (1): 1–18.
- Yang, J. B., Wang, Y. M., Xu, D. L., Chin, K. S., (2006), "The evidential reasoning approach for MADA under both probabilistic and fuzzy uncertainty", *European Journal of Operational Research*. 171: 309–343.
- Yang, J. B., Xu, D. L., (2002), "Nonlinear information aggregation via evidential reasoning in multiattribute decision analysis under uncertainty", *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics Part A: Systems and Humans*. 32 (3): 1–18.
- Yuksel, I., Dagdeviren, M., (2007), "Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis – A case study for a textile firm", *Information Sciences*. 177: 3364–3382.
- Zhang, Y., Deng, X., Wei, D., Deng, Y., (2012), "Assessment of E-Commerce security using AHP and evidential reasoning", *Expert Systems with Applications*. 39: 3611–3623.